

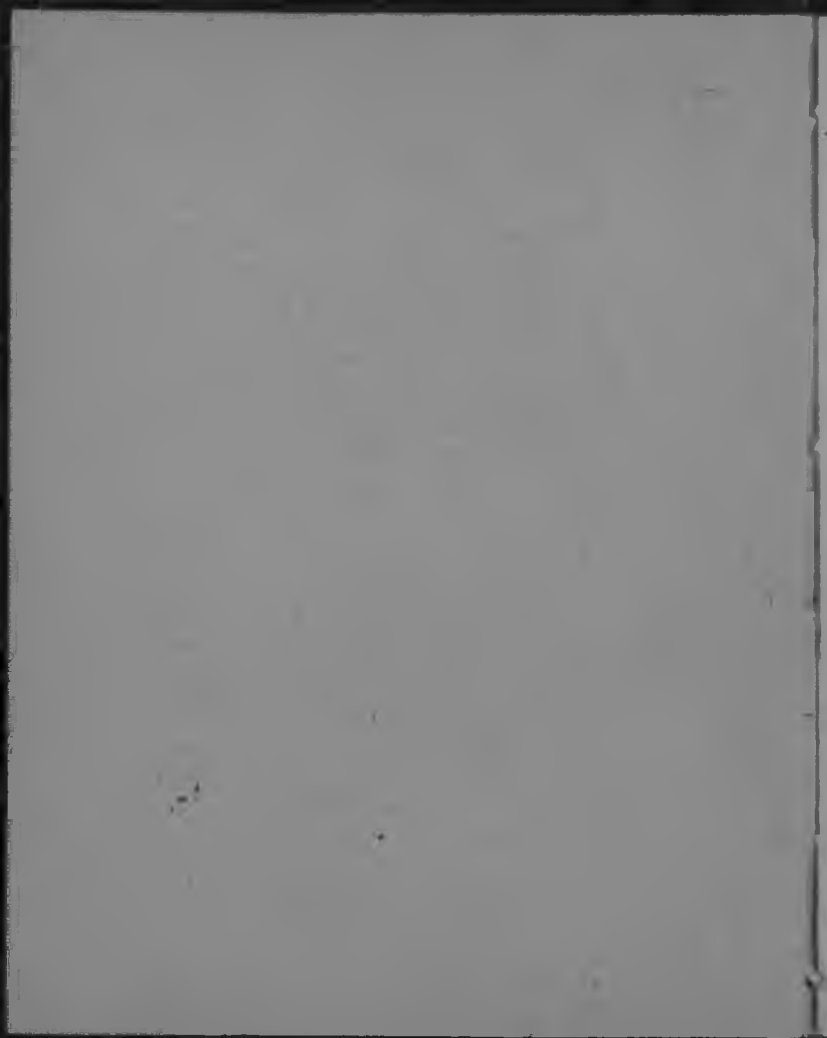

Чыла эл пролэтар-влак, ушныза!

ЙАЛ ОЗАНЛЫК АРТЭЛЫН
ПРИМЭРНЭ УСТАВШЭ

195/240

МАРГОСИЗДАТ 1935

Н | Мар.
1-137

ЙАЛ ОЗАНЛЫК АРТЭЛЫН
ПРИМЭРНЭ УСТАВШЭ

(кокымышо кана лукмаш)

артэлын лумжө
Йал _____

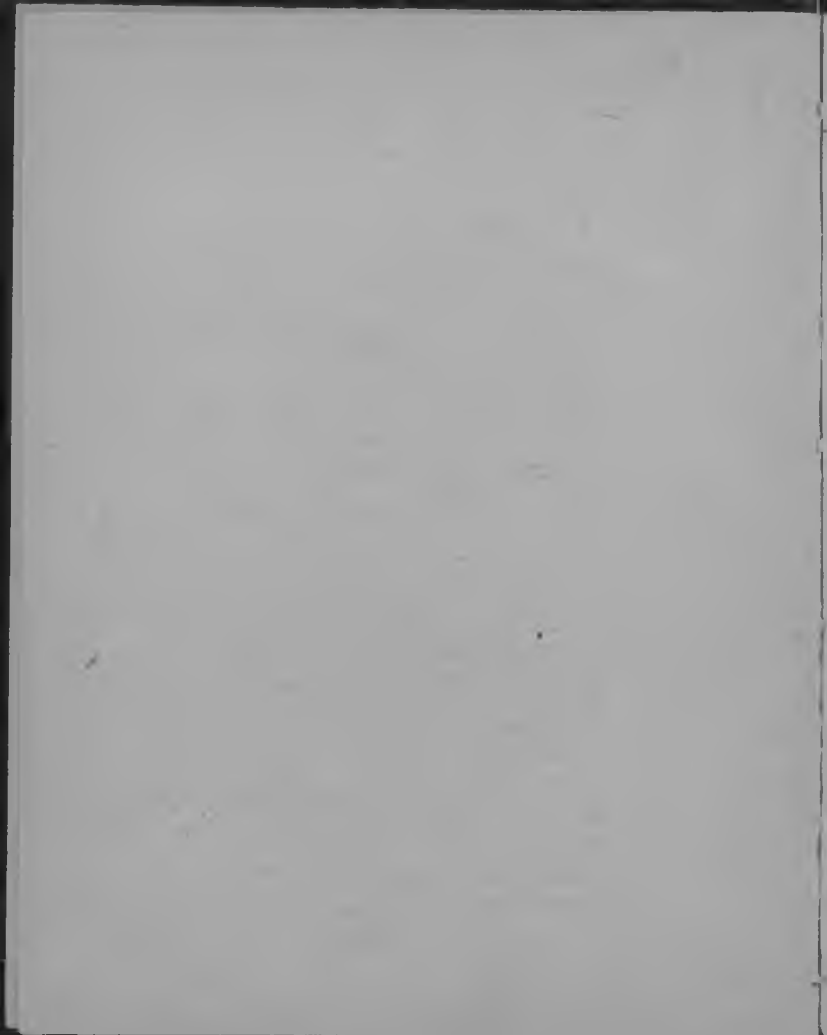
Йалсовет _____

Район _____

Область альэрэспублик _____

МАРИЙ ОБЛАСЬ
КУГЫЖАНЫШ САВЫКТЫШ
Йошкар-Ола 1935

ЙАЛ ОЗАНЛЫК АРТЭЛЬЧИН ПРИМЭРНЭ УСТАВШЭ

*Тидэ уставым Пүтынь Ушэмысэ колхозник-ударник-
влакын кокымышо погынымышыжэ кэлшмшчлан шот-
лэн, ССР Ушэм Совнарком дэн ВКП(б) Рүдб Коми
штэт 1935 шын 17-шэ февральыштэ пэнгьдэмдэнчт.*

I. ЫШТЭН ШУКТЫШАЦ ПАША

(Цэль дэн задачэ-влак)

1. _____ район _____
_____ йал (сола, сэла, авыл)
шэмэр кресаньык-влак шкэ кумылчшт
дэн йал озанлык артэльыш ушнэн, шкэ
ончыланышт тыгай задачэ-влакым шын-
дат: пырля кучылтмо производство
средствэ (имньэ, машин, моло) дэн,
организованэ пырля паша дэн колэк-
тив озанлыкым — вэс сэмын каласаш
гын, общэствэнэ озанлыкым ышташ;

кулакым, эксплоататырым, шэмэр калыкын чыла тушманжым йөршын сэгаш; нужналык дэн пычкэмышлыкым, тыгыдэ шкэт озанлыкын вараш кодмыжым йөршын сэгаш; паша лэқтышым кугын нөлталаш, тыгэ колхозник-влаклан сайндышым ыштэн шукташ.

Шэмэр кресаньык-влаклан колхоз корно гына, социализм корно гына—чын корно. Артэль члэн-влак шкэ ўмбакышт тыгай паша-влакым налыт: шкэ артэлыштым пэнгыдэмдаш, пашам чэснэ ышташ, колхоз доходым паша ышгымэ шот дэн пайлаш, обшэствэнэ собствэнысым, колхоз погым аралаш, трактыр дэн машин-влакым сайын кучылташ, имным сайын ончаш, шкэнан пашазэ-кресаньык правительствын заданьыжым тэмэн шогаш,—тыгэ шкэ колхозым большэвик колхозыш савыраш, а чыла колхозникым уланым ышташ.

II. МЛАНДЭ НЭРГЭН

2. Артэль члэн-влакын ожно кучэн илымэ мландэ пайыштым ойырэн шогышо мэжа (йыран, пысман) влак пытаралтыт. Чыла пасу мландэ артэлын пырля кучымо ик чумыр мландышкыжэ савырна.

Артэлын кучымо мландыжэ (ССР Ушэмысэ чыла моло мландэ сэмынак)—чумыр калыкын, кугыжанышын собствэнысшэ. Тидэ мландэ, пашазэ-крэсаньык правительствын законжо почэш, артэлан срок дэч посна, вэс мут дэн каласаш гын, курымэшлан (ўмырэшлан) пэнгыдэмдалтэш; артэль тудым ужалэнат, налынат, арэндыш пуэнат ок кэрт.

Кажнэ артэлан мландым срок дэч посна кучаш Советын район исполнительнэ комитэтшэ кугыжаныш актым пуа. Тидэ актэш мландын кугытшо, границыжэ точно ончыкталтэш. Артэлын мланды-

жым изэмдаш ок лий. Тудым кугыжаныш фондысо йара кийшэ мландэ гыч альэ шкэт озанлыкан-влак кучымо уто мландэ гыч кугэмдаш вэлэ лийэш. Пасу гоч да йал гоч мландэ кучымашым йөршын пытарыман.

Кажнэ колхозник суртлан шкаланжэ кучылташ иктэшлымэ мландэ гыч изирак участкэ сурт-пэчылан (пакча дэн сатлан) ойыралтэш.

Колхозник суртын шкэ кучымо сурт-пэчэ мландыжын кугытшо (илымэ оралтэ вэр дэч посна) 1,1 гэктар гыч 1/2 гэктар мартэ лийын кэртэш. Йужо районлаштэ сурт-пэчэ мландын кугытшым ик га мартэат шукташ лийэш. Тидыжэ ССР Ушэм Наркомзэмын ончыктымж почэш Ушэм республик Наркомзэм-влакын пунчалмышт дэн облась да район условийым ончэн ышталтэш.

3. Артэлын иктэшлымэ мландыжым

нигузэат изэмдаш ок лий. Артэль гыч лэкшэ-влаклан артэлын мландыжым пүчкын пуман огыл. Артэль гыч лэкшэ-влак мландым кугыжаныш фондусо йаракнийшэ мландэ гыч вэлэ налын кэртыт.

Артэлын мландыжэ пэнгыдэмдымэ сэвооборот почэш посна пасулан кэлыштарэн шэлаптэш. Сэвооборот пасулаштэ кажнэ пасу паша бригадылан участкым сэвооборот срок мучкылан пэнгыдэмдыман.

Вольык ашнымэ кугу фэрман колхозлаштэ, мландэ ситышын уло гын, күлэш годым фэрмылан посна участкэ-влакым ойырэн пэнгыдэмдаш лийэш. Тидэ мландыжэ фэрмысэ вольыклан пукшымо культурым ўдаш пуалтэш.

III. ПРОИЗВОДСТВО СРЕДСТВЭ НЭРГЭН

4. Иктэшлалтыт: чыла пашазэ вольык, йал озанлык инвэнтарь (плуг, ўдымө

машин, тырма, шиймэ, шудо солымо машин), урлыкаш запас, иктэшлымэ вольыкым ашнаш ситышашлык кормо, артэль озанлыкым виктараш күлэшлык оралтэ-влак, йал озанлык продуктым пэрэработлышэ чыла прэдрипийатэ-влак (вакш, үй завод, моло).

Колхозник суртлан шкаланжэ кучылташ иктэшлыдэ кодыт: илымэ оралтыжэ, шкэ ашнымэ вольык дэн сурт кайыкшэ, шкэ вольык дэн кайыкшым шогыкташ күлэшлык озанлык оралтыжэ.

Йал озанлык инвэтарьым иктэшлымэ годым сурт-пэчэ мландыштэ кучылташ күлшө йал озанлык тыгыдэ инвэтарь артэль члэн влаклан шкаланышт кодэш.

Артэль члэн-влакын шкэ күлэшыштлан кычкаш артэль правлэньэ күлэш годым иктэшлымэ пашазэ вольык гыч иктаж монар имным ойыра; тидлан колхозник дэч ак посна налалтэш.

Артэль түрлө вольыкан сату фэрмым, вольыкшо шуко улмо годым ик түрлө вольыкан иктаж монар сатулык фэрмым организоватла.

5. Пырчан шурно, мамык (хлопок), сакырушмэн, йытын, кыньэ, парэнгэ, пакча саска, чай дэн тамака үдымө районлаштэ кажнэ колхозник сурт шкэ күлэшыжлан ик ушкалым, кок вуй мартэ туна дэн презым (рвэээ вольыкым), иган ик ава сөснам, колхоз правлэньэ күлэшлан шотла гын, иган кок ава сөснам, 10 вуй мартэ шорык дэн казам, 20 омарта мартэ мүкшым да шонымыж нарэ сурт кайык дэн кроликым ашиэн кэртэш.

Вольыкым шуко ашнымэ мландэ пашам ыштымэ районлаштэ кажнэ колхозник сурт 2—3 ушкалым, тылэч посна туна дэн презым, 2 гыч 3 вуй мартэ иган ава сөснам, 20 гыч 25

вуй мартэ шорык дэн казам, 20 омарта мартэ мўкшым да шонымыж нарэ сурт кайык дэн кроликым ашнэн кэртэш.

Тыгай районлан шотлалтыт, мутлан: Казакстаныштэ кочэвой (куснэн кошт-шо) район дэч өрдыштө улшо мландэ пашам ыштышэ район-влак, Белорусийын, Украиннын, Кийэв дэн Чэрнигов обласьын чодра куп районышт, Барабин стэпысэ район-влак, Касвэл Сибир крайын Алтай воктэнсэ районышт, Омск обласьын Ишим дэн Тоболь кутласэ районышт, Башкирийын курыкан ужашыжэ, Эрвэл Сибирын эрвэлысэ ужашыжэ, Мўндүр эрвэл крайын мландэ пашам ыштышэ районышт, Йүдвэл крайын Вологод дэн Холмогор район тўшкашт.

Кусныл коштдэда пэлэ кусныл коштын вольык ашнымэ районлаштэ, мландэ паша кугувэрым налын ок щого гын, озанлыкыштэ

вольык ашнымаш тўнг вэрым налын
шога гын, кажнэ колхозник сурт 4 гыч 5
вуй мартэ ушкалым, туна дэн прэзым,
30 гыч 40 вуй мартэ шорык дэн казам
2 гыч 3 вуй мартэ-иган ава сөснам, 20
омарта мартэ мўкшым, шонымыж нарэ
сурт кайыкым да кроликым ашнэн кэр-
тэш. Тугак ик имнэ гыч, йа кумыслан
ик вўлым, йа 2 вэрбльдудым, йа 2 эша-
кым альэ 2 мулым ашнэн кэртэш. Тыгай
районлан шотлалтыт, мутлан: Казакстанын
куснэн коштын вольык ашнышэ район-
жо дэн йыгырэ улшо районушт, Турк-
мэнийын, Таджикистанын, Кара-Калпа-
кий да Киргизийын вольык ашнышэ
районышт, Ойратийа, Хакасийа, Бурья-
то-Монголийын касвэл ужашыжэ, Кал-
мык автоном облась, Дагэстан АССР-ын
да Йўдвэл Кавказ крайысэ Чэчэно-Ин-
гуш, Кабардино-Балкар, Карачайэв дэн
Осэтин автоном облась-влакын курыкан

районышт, тугак Азербайджан, Армян дэн Грузин АССР-влакын курыкан районышт.

Кусныл коштын волькашнымэ районлаштэ, мландэ пашан нимогай значеньыжат укэ гайагыгын, волькашнымаш озанлыкын тун формыжлан шотлалтэш гын, кажнэ колхозник сурт шкаланжэ күлэшлан 8 гыч 10 вуй мартэ ушкалым, тылэч посна туна дэн презым, 100—150 шорык дэн казам, 10 вуй мартэ имным, 5 гыч 8 мартэ вэрблюдым, шонымыж нарэ сурт кайыкым кучэн кэртэш. Тыгай районлан шотлалтыт, мутлан: Казакстанын кочэвой (кусныл коштшо) районлажэ, Нагай район, Бурьато-Монголийын кочэвой районлажэ.

VI АРТЭЛЬ ДЭН ПРАВЛЭНЫН ПАШАЖЭ

6. Артэль—шкэ колэктив озанлыкшым план почэш виктараш, пашазэ-крэса-

нъык йравитѣльствѣ орган пѣиггыдѣмды-
мѣ йал озанлык паша планым шукташ,
кугыжанышлан чыла пушашым тўрыс
тѣмѣн шогаш—обѣзатѣльством пуа:

Артѣль—ўдымѣ, такыр куралмѣ, рат
кокла пушкыдѣмдымѣ, шурно погымо,
шиймѣ, кылмаш куралмѣ, адак вольык
ц укѣмдымѣ кугыжаныш планым тўрыс
шуктѣн шогаш тўнгалѣш. Нипѣ планышт
колхозын условныйжым да посна ойыр-
тѣмжым ончѣн ышталтыт.

Правлѣньѣ дѣн артѣль члѣн-влак тыгай
обѣзатѣльством пуат:

а) колхоз пасулаштѣ шурно лѣктышым
нѣлтѣн шогаш, тидлан вѣрчын: кѣлшышѣ
сѣвооборотым пуртѣн, сайын шуктѣн
шогаш, кѣлгын куралаш, шўкшудым пы-
тараш; такыр дѣн кылмаш куралмым
шарѣн, сайын пушкыдѣмдаш; тѣхник
культур ўдымѣ рат коклам жапыштыжѣ
да сайын пушкыдѣмдаш; мамыкым жа-

ийштыжэ ураш; вольык фэрмыласэ да колхоз суртласэ тэрысым пасушко лукташ; мландым миньэрал үйангыш дэн үйандаш; йал озанлыкыштэ шурно локтылшо врэдитэль дэн кучэдалаш; жапыштэ, йомдарыдэ шурным сайып ногэн налаш; пасулашкэ вүд колтымо сооружэньэ влакым аралэн, эрыктэн шогаш; чодрам аралаш, пасу аралышэ пушэнгым шындылаш; вэрласэ мландэ органын пэнгыдэмдымэ агротэхник правлыштым тўрыс шуктэн шогаш;

б) ўдаш эн сай урлыкашым ойыраш, урлыкашым шўк дэч эрыкташ, шалатэн пытарымэ дэч да пужлымо дэч сайып аралаш, йуж пурыман, йандар вэрыштэ кучаш, сай сорт урлыкым шараш;

в) чыла мландыжым курал ўдэн, каныш (кудалтымэ) дэн у вэрым куралын, сайэмдэн, колхоз кўргыштө зэмлэустройством шуктэн, ўдымө мландым шараш;

г) артэлысэ чыла шупшо вийым, инвентарьым, йал озанлык орудийым, урлыкашым, моло производство срдэ-свымат, тугак МТС-влак гоч пашазэ-крэсаньык правительствын колхоз-влак-лан полшаш пумо чыла трактырым, дви-гатэлым, шиймэ машиным, комбайным да тулэч моло машинымат общэствэнэ шот дэн тўрыс кучылташ. Колэктив озанлыкыштэ вольык дэн инвентарь сай лийышт манын иктэшлымэ чыла вольык дэн тўрлө ўзгарым сайын ончаш;

д) вольык ашнымэ фэрмэ-влакым, ыш таш лиймаштыжэ имнэ фэрмэ-влакы-мат организоватлаш; фэрмылаштэ вольык вуй чотым шукэмдаш, урлык дэн про-дуктивнысым (лэктышым) сайэмдаш; ар-тэль производствышто чэснэ ыштышэ артэлысэ члэн-влак-лан ушкалым, моло тыгыдэ вольыкым ашнаш тўнгалалышт полшаш фэрмыласэ вольыкым вэлэ огыл,

артэль члэн-влакын шкэ кўлэшыштылан ашнымэ вольыкыштымат сайэмдымэ урлык производитэль-влак дэн коштыкташ; вольык ашнымэ пашаштэ зоотэхник дэн вэтэринар правил-влакым шуктэн шогаш;

е) вольыклан кормым шукэмдаш, олык дэн кўтымө вэрым сайэмдаш, обшэствэнэ производствышто поро кумыл дэн ыштышэ артэль члэн-влаклан лиймэ сэмын колхозын кўтымө вэржым да шкэ кучылтмо вольыкыштылан трудодэнь шот дэн кормым пуэн полшэн шогаш;

ж) вэрысэ пўртыс условий дэн кэлыштарэн йал озанлык производствын чыла отраслыжымат шараш, районысо условийлан кэлшышэ кустарнэ промысел влакым вийангдаш; улшо пўйа-влакым эрыкташ, аралаш, угычат ышташ, тушагын кол кучымо озанлыкым организоватлаш;

з) озанлык дэн иктэшлымэ оралтэ

ыштымашым обшэствэнэ шот дэн организоватлаш;

и) артэль члэн-влакын паша квалификацыштым (ыштэн моштымыштым) нөлтэн шогаш. Колхозник кокла гыч бригадырым, трактористым, комбайнэрым, шофэрым, вэтэринар фэльдшэр дэн санитарым, коньухым, сөсна ончышым, моловольык ончышым, кўтычым, хата-лабораторийлаштэ ыштышэ-влакым йамдылаш полшэн шогаш;

к) артэль члэн-влакын культурыштым нөлтэн шогаш: газэт, кнага, радио дэн кином шараш, клуб, библиотэк, лудмо вэр (читальнэ) да сай мочам ышташ; парикмахэрскийым почаш; пасулаштэ волгыдо, йандар станым¹ оборудоватлаш; йалыштэ урэмым сайэмдаш, тушагын пушэнгым, утларакшэ йэмышан (саскан) пушэнгым шындылаш, колхоз-

¹ Стан—мўндүр пасушто илымэ вэр.

ник-влаклан сурт көргыштым сайэмдашышт да сылнэштарашышт полшэн шогаш;

л) йоча йаслым, площадкым да монь почэдэн, лиймэ сэмын сурт паша дэч йарсыктарэн, ўдрамаш-влакым колхоз производствыш да артэлын обществэнэ илышышкыжэ шупшын шогаш, ыштэн кэртшэ, моштышо колхозницэ-влакым вуйлатымэ пашашкэ шупшаш.

V. АРТЭЛЬ ЧЛЭН НЭРГЭН

7. Артэль члэныш артэлысэ чыла члэн погынымаш пурта, тидэ погынымашак правльэнын сэрэн пумо у члэн-влакын спискыжым пэнгыдэмда.

Артэлыш члэнлан 16 ийыш шушо чыла шэмэр-влак: ўдрамашат, пöрийэнгат пурэн кэртят.

Кулак да сайлымаш права гыч лукмо-влак артэлыш огыт пурталт.

Палэмдыш. Нинын кокла гыч колхозыш пурталт кэрти:

а) йатыр ий годсэк обшэствэнэ-пайдалыкан пашам поро кумыл дэн ыштышэ сайдымаш права гыч лукмо-влакын шочшышт;

б) совет дэн колхоз ваштарэш шогымылан вэс вэрыш колтымо да тидэ у вэрыштэ пашам кум ий годсэк чэснэ ыштэн, совет властын мэроприятьыжэ-влакым ылышыш пурташ полшымышт дэн тёрланэн шумыштым ончыктышо кулак-влак да нунын йэшышт.

Артэлыш пурымышт дэч ончыч 2 ий коклаштэ имныштым ужалышэ да урлыкашдымэ шкэт озанлыкан кресаньык-влак имнэ акым да урлыкашым пырчэ дэнак шкэ доходышт гыч 6 ий жапыштэ тўлаш обэзатэлыством пуат гын, артэлыш пурталтыт.

8. Артэль члэн-влакым артэль гыч

чыла члэн погынымашын пунчалжэ почэш гына лукташ лийэш. Тидэ погынымаштэ артэлын чыла члэнжэ гыч ^{2/3} ужаш дэч шагал лийман огыл. Артэлысэ чыла члэн погынымашын протоколэшыжэ погынымашкэ монар колхозник толмым да артэль гыч лукташ монар йэнг кид нөлталмым обэзатэлынэ ончыктыман. Артэль члэн шкэнжым артэль гыч лукмо нэргэн пунчал ўмбак район исполнитэлынэ комитэтыш вуйым шийэш гын, район исполнитэлынэ комитэт президиум артэль правлэньэ прэдсэдатэль дэн вуй шийшэ йэйгым ўжыктэн, артэль гыч лукмо нэргэн йөршын пунчалэш.

VI. АРТЭЛЫН СРЭДСТВЫЖЭ

9. Артэлыш пурышо-влак шкэ озанлык вийыштан кōра сурт йэда 20 гыч 40 тэнгэ мартэ пурымо взносым окса

дэн тўлат. Тидэ окса артэлын пайлыдымэ фондышкыжо пышталтэш.

10. Артэль члэн-влакын иктэшлымэ погышт ак гыч (пашачэ вольык, инвентарь, озанлык оралтэ монь) $\frac{1}{4}$ гыч $\frac{1}{2}$ ужашыжэ мартэ артэлын пайлыдымэ фондышкыжо пышталтэш. Пайлыдымэ фондышко утларак ужаш процентшэ вийанрак озанлык-влак дэч налалтэш. Иктэшлымэ погын кодшо ужашыжэ артэль члэнын пай взношшылан шотлалтэш.

Артэль гыч лэкшэ члэн дэн правлэньэ расчотым ышта, тудын пай оксажым мөнггэш пуа. Артэль гыч лэкшылан мландэ артэлын мландыж дэч өрдыштө гына пуалтэш. Расчотым чыла годымжат озанлык ий пытымэк вэлэ ыштыман.

11. Артэлын ыштэн налмэ шурныж дэн вольык ашнымэ продуктыж гыч:

а) кугыжанышлан тўлышаш да урылкаш ссудым мөнггэш пушаш обэзатэль-

ствым артэль шукта, закон шотан договор почэш МТС-ын пашажлан МТС-лан натур дэн тўла, контрактацэ договорым шукта;

б) ўдышаш шурным да вольыкым нк ий пукшаш ситышэ кормым (фуражым) ойырэн пышта, тугак шурнэ шочдымо ий годымлан да вольыклан пушаш кормо укэ лиймэ жаплан кучылташ лийдымэ урлыкаш дэн фураж фондым ышта. Тидэ фонд-влак идалыклан кўлэшын 10—15 процентшэ нарэ кажнэ ийын вашталтэн уэмдалтыт;

в) чыла члэн погынымашын пунчалжэ почэш инвалид, шонго да нк жап пашам ыштэн кэртдымылан, йошкарармэйэц-влакын йэшыштлан полшаш, йоча йасльым кучаш, тулык игышывэ-влакым ашнаш фондым ышта. Тидэ фондышко чумыр (валовой) продукцын 2 процентшэ дэч утла ойырман огыл;

г) артэлысэ чыла члэн погынымаш ончыктымo почэш, продукт гыч ик монар ужашым кугыжанышлан альэ рынкыштэ ужалаш ойыра;

д) артэлын чыла кодшо шурныжым да вольык ашнэн налмэ продукцыжым артэль члэн-влак коклаштэ трудодэнь шот дэн пайла (ужашла).

12. Артэлын налмэ окса доходшо гыч артэль:

а) закон почэш шотлымo налогом кугыжанышлан пышта, страховой оксам тўла;

б) производствышто тэкуший кўлэш расходым ышта: йал озанлык инвэнтарым, машиным олмыкта (төрлата), вольыкым эмла, тўрлө врэдитэль вашта рэш кучэдалэш да монь;

в) артэлын административнэ-озанлык расходшым тўла. Тидлан окса доход

гыч 2 процент дэч утла ойырман огыл;

г) культур пашалан: бригадир-влакым да моло кадрым йамдылаш, йаслым организоватлаш, радиом ышташ, молыланат оксам ойыра;

д) йал озанлык инвентарьым, машинным, вольыкым налэш, строитэльніэ материаллан тўла, строитэльствыш өрдыжгыч налмэ пашазэ-влаклан пашадарым тўла, кужу жаплан налмэ кредитын срок шушо взносым тўла, артэлын пайлыдымэ фондшым тэмэн шога. Пайлыдымэ фондым тэмаш артэлын чумыр окса доходшо гыч 10 процент гыч 20 процент мартэ ойыралтэш;

е) артэлын окса доходшо гыч моло оксажым артэль члэн-влаклан трудодэнь шот дэн пайла.

Чыла пурышо доход пурымо кэчыштак артэлын приходишкыжо возалтэш.

Пурышаш доходлан, тугак ыштышаш
расходлан артэлын правлэньжэ ида-
лыкаш смэтым ышта. Тидэ смэтэ артэль
члэн-влак погынымашэш пэнггидэмды-
мэк гына чын лийэш.

Правлэньэ смэтыштэ ончыктымо статья-
йа-влак почэш гына оксам кучылт кэр-
тэш,—расход смэтын срдствыжым ик
статья гыч вэс статьяш шкэ шоны-
мыж почэш правлэньэ кусаркалэн ок
кэрт. Ик статья гыч вэс статьяш ок-
сам кусараш правлэньылан чыла члэн
погынымаш дэч разрэшэньым йодман.

Артэль шкэнжын уто оксажым шкэ
счотыштыжо банкыштэ альэ сбэркас-
сыштэ куча. Тэкушчий счот гыч оксам
правлэньэ кўштымö почэш гына налаш
лийэш. Тыгай кўштымашэш артэлын
прэдсэдательжэ да счэтоводшо кидым
пыштат гын вэлэ чын лийэш.

VII. ПАШАМ ОРГАНИЗОВАТЛЫМАШ, ТЎЛЫМАШ ДА ДИСЦИПЛИН

13. Артэлын чыла озанлык пашажэ чыла члэн погынымашэш пэнгтыдэмдымэ көргө илыш порьадкэ правил почэш члэн-влакын вийышт дэн ышталтэш. Специалист, лүмын тунэмшэ (агроном, инжэньэр, тэхник, моло)-влакым гына йал озанлык пашалан тарлэн ыштыкташ лпйэш.

Срокишто ыштычаш пашам, артэль члэн-влакын тўрыс нагрукышт дэн ыштымышт гоным шукташ ок лий гын вэлэ ик жаплан өрдыж гыч налын, тарлэн ыштыкташ лийэш. Тугак стрoитэлынэ пашаланат тарлаш лийэш.

14) Артэль члэн-влак кокла гыч правленэ производствэнэ бригадым ышта.

Пасу пашам ыштышэ бригадэ сэвооборот жап мучкылан ойыралтэш. Тылэч шагал сроклан ойыраш ок лий.

Пасу пашам ыштышэ бригадылан сэвооборот пасулаштэ участкэ-влак сэвооборот жап мучкылан ойырэн пуалтыт.

Пасу пашам ыштышэ кажнэ бригадылан колхоз правлэньэ посна акт почэш паша ышташ кўлшö инвэнтарьым, пашазэ вольыкым, озанлык оралтым ойырэн пуа.

Вольык ончышо бригадир-влак 3 ий дэч шагал огыл жаплан пэнгыдэмдалтыт.

Вольык ончышо кажнэ бригадылан артэлын правлэньыжэ продукцо пушовольыкым (ушкал, сөсна, моло вольыкым), ончаш кўлшö үзгарым, шупшшовийым да вольык ончымаш оралтым ойырэн пуа.

Артэль члэн коклаштэ пашам бригадир шкэ шэлэдэн пуа. Тудлан шкэ бригадыштыжэ кажнэ колхозникым пашаштэ эн сайын кучылтман. Пашам пуэдымэ

годым нимогай родо, йэш шот улмым ончыдэ, кажнэ колхозникын паша квалификацыжым, опытшым да ыштэн кэртшаш вийжым ончэн шэлэдыман. Мўшкыран альэ чизэ кочшо азан ўдрамашын пашажым куштылэмдыман. Мўшкыран ўдрамашым аза ыштымэ дэч ик тылызэ ончыч, аза ыштымэк ик тылызылан паша гыч утараш. Тудын пашам ыштэнналмэ трудодэньжым кокла шот дэн шотлэн, тидэ кок тылызэ жаплан вочшаш трудодэньын пэлыжым пумань.

15. Артэлыштэ йал озанлык паша «дэлышинэ шот дэн ышталтэш.

Артэлын правлэньыжэ чыла йал озанлык пашалан нормым, кажнэ пашалан трудодэнь дэн шотлымо акым ышта. Тидэ чылажат члэн-влак погынымашэш ятэнгыдэмдалтэш.

Чэснэ, сай колхозникын ыштэн кэрт-

мыж нарэ кажнэ пашалан нормо ыштал-тэш. Паша нормым ыштымэ годым пашазэ вольыкын, машинын, мландын мд-гай улмыжым шотыш налман. Кажнэ паша, мутлан ик гэктар мландым кура-лаш, ик гэктарым ўдаш, ик гэктарыштэ мамыкым ураш, ик тон пырчым шийын-лукташ, ик цэнтнэр сакыр ушмэным кўн-чэн лукташ, гэктар йытыным кўраш, гек-тарысэ йытыным нўрташ, литр шўрым лўштэн налаш, моло пашат—трудодэнь-дэн аклалтэш. Тыгэ аклымэ годым па-шалан могай квалификацэ кўлмым, па-шан сложно, нэлэ улмыжым, артэлылан кўлэшлыкшым ончэн ыштыман.

Арньаштэ ик кана дэч шуэн огыл ар-тэль члэнын ыштымэ чыла пашажым бригадир шотла, аклымэ почэш монар-трудодэньным ыштэн налмыжым колхоз-никын паша книшкашкыжэ воза.

Кажнэ колхозникын тылызэ мучко

монар пашам ыштэн, трудодэнь налмыж нэргэн артэль правлэньэ тылызэ йэда-спискым сэрэн, ужмо вэрэш сака.

Талукаш паша итогым да кажнэ колхозникын доходшым счэтовод, бригадир дэн артэль прэдсэдатель обэзатэлье пэнг-гыдэмдат. Кажнэ колхозникын монар трудодэньым ыштэн налмыжэ ведомостыш возалтэш. Тидэ ведомостышым доход пайлымым пэнггыдэмдышэ чумыр члэн погынымаш лиймэ дэч 2 арньа ончыч чылалан ужмо вэрэш сакыман.

Пасу паша бригадэ шканжэ пэнггыдэмдымэ участкыштыжэ пашам сайын ыштымыж дэн шурно лэктышым колхозын кокла шот дэн шотлымо дэч шуко налэш гын, альэ вольык ончышо бригадэ пашам сайын ыштэн, шөрым кугын лүштэн луктэш гын, вольыкшо утларак ви-йан лийэш гын, самырык вольыкым пү-тыньэк аралэн шукта гын,—тыгай брига-

дын члэнжэ-влаклан артэлын правлэны-
жэ доходым йэшарэн шотла. Тидэ йэшар-
тышыжэ нунын пашам ыштэн налмэ
трудодэнышт шот гыч 10 процент мартэ,
бригадыштэ ончык лэктын шогышо эн
сай ударник-влаклан 15 процент мартэ,
бригадирлан альэ фэрмэ вуйлатышы-
лан 20 процент мартэ пуалтэш.

Пасу паша бригадэ шкэнжын иенгы-
дэмдымэ участкыштыжэ пашам начар
ыштымыж дэн шурно лэктышым колхо-
зын кокла шот дэн шотлымо дэч шагал
налэш гын, альэ вольык ончышо бри-
гадэ пашам начар ыштэн, шөрым колхо-
зын кокла шотшо дэч шагал лүшта гын,
вольыкшо канга да самырык вольыкым
аралэн ок шукто гын, артэлын правлэ-
ныжэ бригадыштэ улшо чыла члэн-вла-
кын ыштэн налмэ чумыр трудодэнь до-
ходышт гыч 10 процент мартэ ката
(изэмда).

Артэлын доходшым члэн-влак кок-лаштэ кажнэ члэнын паша ыштэн налмэ трудодёньжэ почэш гына пайлыман.

16. Артэль члэн-влаклан талук мучко окса аванс паша ыштымыжлан логалшаш гыч 50 процент мартэ гына пуалтэш.

Шурно шийаш тунгалмэк чыла шиймэ шурно гыч 10—15 процентым колхоз озанлык күлэшлан ойырэн кода. Тывэчын правлэньэ артэль члэн-влаклан натур авансым пуэда.

Тэхник культур ўдышö артэлыштэ, кугыжанышлан мамыкым, йытыным, кыньэм, сакыр ушмэным, чайым, тамакым да монь пуэн пытарымэ дэч ончычак (пумо сэмын) арньалан ик кана дэч шуэн огыл, продукцо пумо чумыр окса гыч 60 процентшэ члэн-влаклан аванс шот дэн пуалтэш.

17. Артэлын чыла члэн-влакшэ тыгай обэзатэлыством пуат: шкэныштын

колхоз собствэнысыштым, колхоз па-
сушто паша ышгышэ кугыжаныш ма-
шин-влакым чот аралаш, пашам чэснэ
ышташ, уставын шўдымыжым, члэн-влак
погынымаш дэн правлэньын пунчалыш-
тым шукташ, көргө илыш порьадкын
правилжым илышыш пурташ, правлэ-
ньын, бригадырын пумо пашаштым да
общэствэнэ обэзаностыым акуратнын
шуктэн шогаш, паша дисциплиным пэн-
гыдэмдаш.

Обшэствэнэ погым озадымыла, „аида
лнйжэ“ кучылтмылан, уважитэлынэ при-
чин дэч посна пашаш лэкдымылан, па-
шам томам ыштымылан да моло сэмы-
нат паша дисциплин дэн уставым пу-
дыртымылан титакан ўмбак көргө илыш
порьадкэ правил почэш правлэньэ
взысканьым пышта, мутлан: пашам то-
мам ыштышылан трудодэньым угыч
шотлыдэ уэш ыштыкта, прэдупрэждэ-

ньым ышта, выговорым пуа, погынымаш ончылан шылтала, шэм онгаш воза, вич трудодэнь мартэ штрафым пуа, шулдын аклымэ пашаш кусара, жаплан паша гыч коранда.

Артэлын түрлө воспитатлымэ мэрыжэ дэн наказаньыжэ полшэн огыт кэрт гын, тёрланэн шудымо члэным артэль гыч лукшаш нэргэн погынымашэш правлэньэ вопросым шында.

Артэль гыч лукмаш йал озанлык артэль уставын 8-шэ пунктшо почэш эртаралтэш.

18. Колхоз дэн кугыжанышын общэствэнэ погыжым шолыштмым, артэлын погыж дэн волькшым да МТС-ын машинжым врэдитэляла кучылтмым артэль колхозын чумыр пашажлан измэнэ ыштымылан да калык тушманлан полшымылан шотла.

Колхоз стройын пэнгыдылыкшым пу-

жышо титакан-влакым пашазэ-кресань-
ык кугыжанышын законжо почэш на-
казаньым пуашлан артэль судышко пуа.

VIII. АРТЭЛЬ ПАШАМ ВУЙЛАТЫМЭ НЭРГЭН

19. Артэлын пашажым артэль члэн-
влак погынымаш вуйлата, а погынымаш
жап коклаштэ чыла члэн погынымашэш
сайлымэ правлэньэ пашам виктара.

20. Артэлын кұшыл вуйлатышэ ор-
ганжылан чыла члэн погынымаш шот-
лалтэш.

Погынымашын пашажэ:

а) артэль прэдсэдательным да артэль
правлэньым, тугак артэлын рэвиз ко-
мисшым сайла; рэвиз комисшым Сове-
тын район исполнительнэ комитэтшэ
пэнггыдэмда;

б) артэлыш у члэн-влакым пурта,
артэль гыч луктэш;

в) талукаш производствэнэ планым, приход дэн расход смэтым, строительствэ планым, паша нормым да пашам трудодэнь дэн аклымым пэнгыдэмда;

г) МТС дэн ыштымэ договорым пэнгыдэмда;

д) правлэньын талукаш отчотшым пэнгыдэмда, тидэ отчотлан рэвиз комисын закльчэнийжэ обэзатэлынэ лийман, тугак кугырак йал озанлык кампаньэ шотышто правлэньын отчотшым пэнгыдэмда;

е) түрлө фонд-влакын кугытыштым да трудодэнь почэш пуэдышаш продукт дэн окса кугытым пэнгыдэмда;

ж) артэлын көргө илыш порьадкэ правилжым пэнгыдэмда.

Уставын тидэ пунктыштыжо ончыктымо чыла паша нэргэн артэль правлэньын лукмо пунчалжэ чыла члэн погы-

нымаи пэнгэдэмдымэ дэч пбсна чын-
лан ок шотлалт.

Артэль члэн-влак погынымаш чыла
члэн шот гыч пэлж дэч шагал огыл
погынымо годым вэлэ чыла пашам он-
чэн кэртэш. Тышкэ тыгай паша гына
ок пуро: артэль правлэньэ дэн прэдсэ-
датэлым сайлымаш, артэль гыч лукмаш
да түрлө фонд кугытым ыцтымаш. Ни-
ныж нэргэн ончymo годым погыны-
маштэ чыла члэн шот гыч $\frac{2}{3}$ ужашыж
дэч шагал лийман огыл.

Погынымашыштэ пунчал влак виш
йүклымаш дэн шукырак йүк почэш
лукталтыт.

21. Артэлын пашажым вуйлаташ ар-
тэль члэн-влак погынымаш правлэным
кок ийлан сайла. Артэлын кугытшо
почэш правлэныштэ 5 гыч 9 йэн мар-
тэ лийман.

Артэль правлэньэ—артэлын испол-

нитэльніэ органжылан шотлалтэш, артэ-
лын пашаж вэрч, кугыжаныш ончылно
обэзатэлыством шуктышаш вэрч артэль
члэн-влак погынымаш ончылно мутым
куча.

22. Артэлын да тудын бригадыжэ-
влакын пашаштым кэчын вуйлаташ,
адак правлэньын лукмо пунчалжэ влак
шуктымым кэчын тэргаш артэлын по-
гынымашыжэ артэль прэдсэдатэлым
сайла. Тудак правлэньэ прэдсэдатэлылан
шотмалтэш.

Түрлө пашам тэргаш да күлэш пун-
чалым лукташ артэль прэдсэдатэль ты-
лызэш 2 кана дэч шуэн огыл правлэ-
ным пога.

Прэдсэдатэлылан полышкалаш прэд-
сэдатэлын ончыктымыж почэш прав-
лэньэ члэн-влак кокла гыч прэдседа-
тэль олмэштышым правлэньэ сайла.

Прэдсэдатэль олмэштышэ шкэнжын

чыла пашаштыжэ прэдсэдательын ончык-
тымыжым шуктэн шога.

23. Вольык ашнымэ фэрмэ вуйлаты-
шэ дэн бригадир-влакым артэлын прав-
лэныжэ 2 ий дэч шагал огыл жаплан
шогалта.

24. Счэтоводство пашам виктараш да
погым учотыш налын шогаш артэль
члэн кокла гыч правлэньэ счэтоводым
ойыра альэ өрдыж гыч йэнгым кондэн,
тарлэн шогалта. Счэтовод шотлымо па-
шам да учотым ончыктэн пуымо формо
почэш ышта. Артэль правлэнын да
прэдсэдательын кўштымыжым тудо тў-
рыс шуктэн шога.

Артэлын оксажым шкэ гыч кучыл-
таш, авансым пуэдаш, натур фондым
кучылташ счэтоводлан нимогай прават
ок пуалт. Тидэ права правлэнылан да
артэль прэдсэдательлан гына пуалтэш.
Артэлын окса кучылтмо чыла докумэн-

тэшыжэ счэтовод да артэль прэдсэдатель альэ тудым олмэштышэ кидым пыштат.

25. Рэвиз комис правлэньын чыла озанлык дэн финансэ пашажым тэрга, пурышо оксам, натурым артэлын приходышкыжо ончыктымо порьадкэ дэн пуртымым, уставыштэ ончыктымо порьадкэ дэн окса кучылталтым, артэлын погыжо сайын аралалтым, артэлын погыж дэн оксажым шалатымэ дэн шолыштмо дэч эскэрымым, кугыжаныш ончылно обэзатэлыствым шуктэн шогымым, парым (пушаш) тўлымым, налшаш оксам погэн шогымым—тидым чыла рэвиз комис тэрга.

Тиндэн пырля рэвиз комис артэлын чыла члэнжэ дэн расчот ыштымым тэрга. Йонгылыш шотлымым, трудодэным йонгылыш пумым, трудодэнь почэш жапыштэ тўлыдымым, артэлын да

тудын члэнжэ-влакын интэрэсыштым
моло сэмынат пудыртымым тўжвак лук-
тэш.

Рэвиз комис рэвизым талукэш 4
кана ышта. Правлэньын чыла члэн по-
гынымаш ончылан ыштышаш талукаш
отчотшо нэргэн рэвиз комис шкэнжын
закльучэныжым пуа. Тидэ закльучэ-
ным чыла члэн погынымаш правлэньын
отчотшо почэш колыштэш. Рэвиз ыш-
тымэ акт артэль члэн погынымашэш
пэнгыдэмдалтэш.

Ышкэ пашажлан рэвиз комис артэль
члэн-влак погынымашэш отчотым пуа.

АРТЭЛЬ ЧЛЭН ВЛАК ПОГЫНЫМАШЫН
УСТАВЫШ ЙЭШАРЫМЫЖЭ:

Тидэ уставым артэль члэн влак погыны-
маш 1935 ийып _____ “ _____
пэнггылэмдэн.

Артэль правлэныи

прэдсэдательжэ _____

Артэль члэн-влак погынымашэш ойырымо
унолномочэн-влак тидэ уставэш кидым пыш-
тэныт:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Унолномочэн-влакын кид пыштымыштым
_____ йалсовэт ўшандара.

Йалсовэт прэдсэдатель _____

Сэкретарь _____

П. В.

Тидэ уставым _____
райисполком 1935 ийын „_____“
пэнгүдэмдэн.

Райисполком прэдседатэль _____

Сэкретарь _____

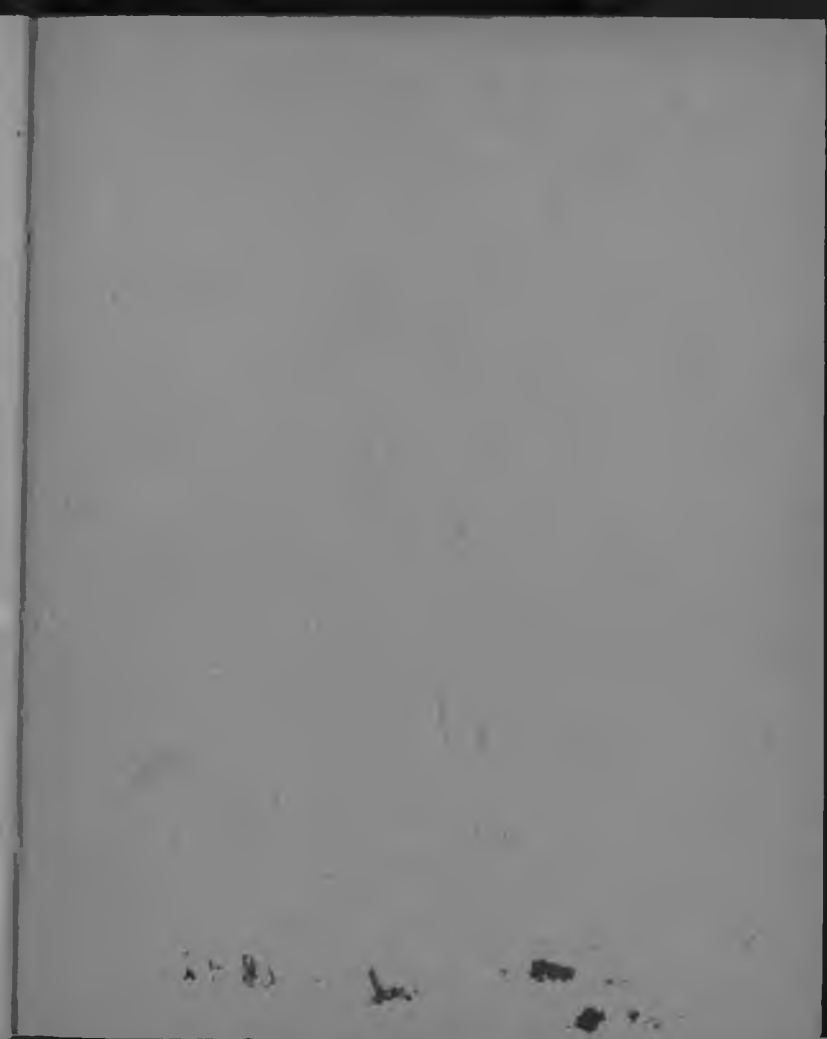
П. В.

Рэдактыр А. Ф. Яндулин Тэхрэдактыр А. Сэмонов.

Погаш 1935 ий 5/VI, пэчатьыш 1935 ий 11/VI пумо. Мар-
облит № 79. Заказ № 51. Тираж 10000 экз. Кагаз кугыт
62×94/32. 1,5 пэчэт лист. МарГИЗ ын 1-н типографийжэ,
Йошкар-Ола, Совет урэм, 56.

Ц 1005
Лит № 97

Инд № 2842

Ц 6 60 5

Ак 25 ырш.
Цена коп.

		Мар.
		1-137

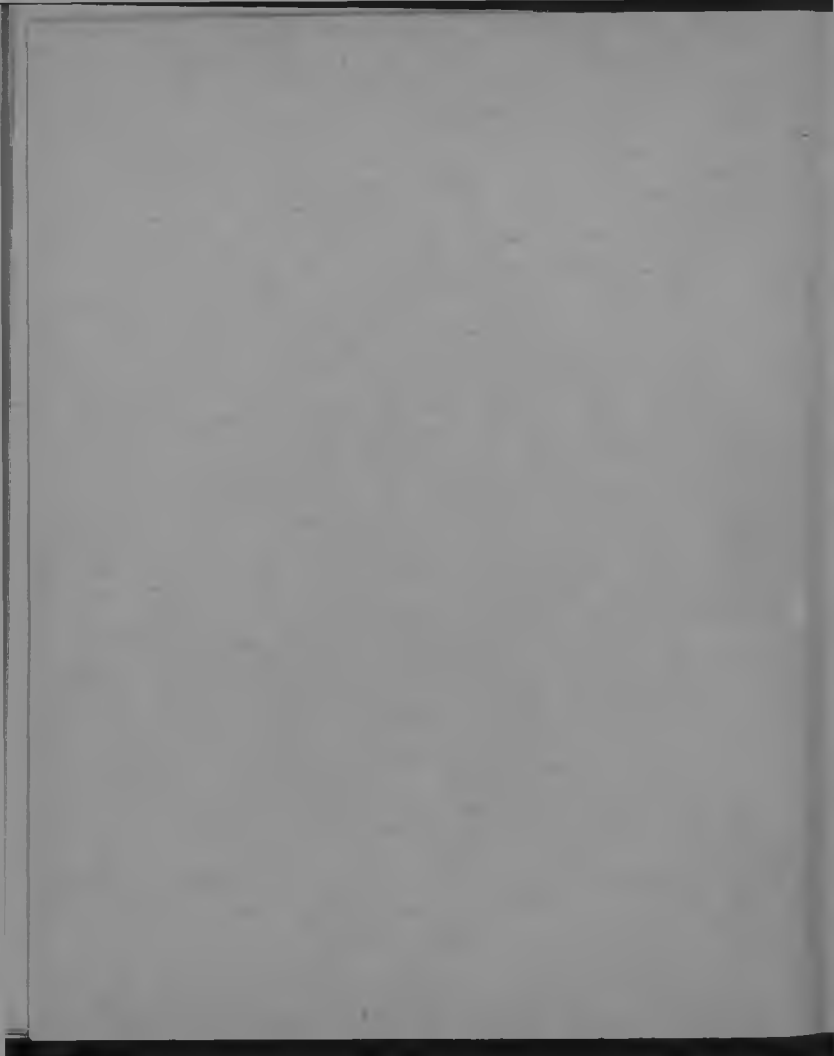
✓
2

Примерный устав
сельскохозяйственной артели
На марийском языке

ар.

137

став
ели
ыке

	Map.
	1-137.